

یادداشتی بر کهن ترین سند

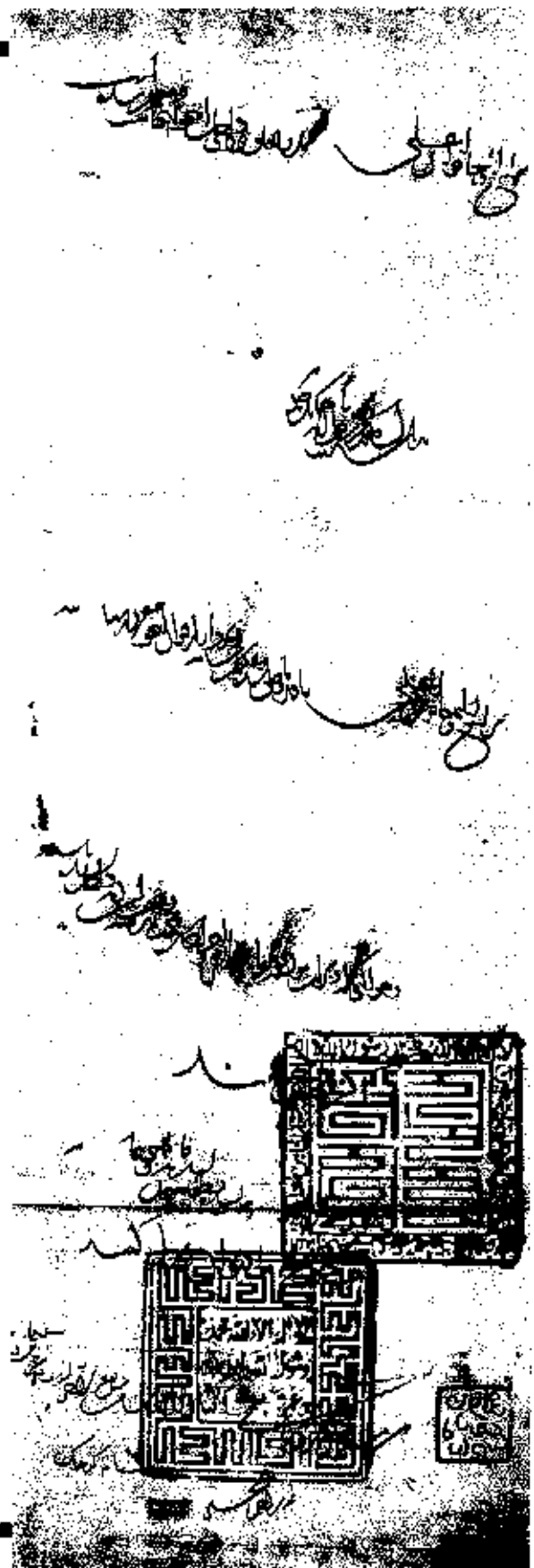
سازمان اسناد ملی ایران (سند مورخ ۷۲۶)

عمادالدین شیخ حکمایی

خبر وجود این سند در خانواده مرحوم علی اصغر حکمت را اول بار از آقای دکتر دیرسیاهی شنیدم. این سند ارزشمند بعداً به وساطت ایشان به سازمان اسناد ملی ایران سپرده شد و به لطف جناب مهندس شهرستانی نسخه‌ای از آن در اختیارم قرار گرفت. پس از انتشار عکس سند توسط سازمان در اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۸۰، کنجکای دوستداران اسناد، برای آگاهی از متن آن برانگیخته شد، عجلتاً متن سند و این یادداشت کوتاه تقدیم می‌گردد و تفصیل و تحلیل این سند را به مقاله‌ای واهی گذارم که در دست تکمیل است.

سند مورخ ربیع الاخر سال ۷۲۶ هجری قمری، اکنون کهن ترین سند سازمان اسناد ملی ایران شمرده می‌شود و درست یک صد سال از سند صادر شده از سوی بقعه شیخ ابواسحاق کاررونی، یا تاریخ جمادی الاوّل ۸۲۶ ه. ق کهن تر است. متن آن به خط تعلیق رایج اسناد دیوانی دوره ایلخانی و اندازه آن ۶۹۵ در ۲۷۷ سانتی متر است. سند متاه سفاته ناقص است، و از صدره پیش از یک بند افتادگی دارد.

این یرلیغ (- فرمان) در منطقه‌ای به نام کوهک صادر شده است. اما با توجه به وجود دو منطفه به این نام در بلوک کربلا و بلوک رامجرد استان فارس (۱)

تعیین دقیق محل صدور، کار دشواری است. مضمون کلی سند خارج دانستن یک روستای فارس از املاک خالصه دولتی (ایجو) و اثبات ملکیت آن برای کسی است. متأسفانه نام شخص و روستا که در بخش اول سند ذکر شده بود، افتاده است.

[متن سند]

[***]

۱. یرلیغ و آل تمغالی دیوان اعلی یدو تعلق داردا. و داخل اینجولی آن جانست و مفروز شده است.

۲. بدان سبب این مکتوب در قلم آمد تا چنان که حکم
۳. یرلیغ و آل تمغالی دیوان اعلی نافذ و ناطق شده، به تقدیم رسانند؛ و برقرار از دیوان اینجو مفروز شناست؛

۴. و حوالتی نکنند و برات نویسند و به «زواید» و «عوارض» و «اخراجات» زحمت ندهند و چون این دیه داخل [اینجو] نشده باشد،
۵. و به دفاتر دیوان، به اینجو نیز مثبت نشده، مطلقاً مدخل نساوند و قائمشی؟ نمایند.

۶. برین جمله روند و اعتماد نمایند. و کتب فی الثانی والعشیرین من ربیع الآخر لسنة ست و عشرین و صبع مایه.

۷. رب اختم بالخیر به مقام کوهک میان سطر ۴ و ۶ با خطی دیگر، این جمله نوشته شده است؛ اگر نزاعی باشد، رجوع با دیوان بزرگ کنند.

بر روی سند دو آل تمغا (= مهر قرمز) احتمالاً به خط پاکزیا (= ایغوری زلویه دار)، و عربی، و یک قرانمغا (مهر سیاه) به خط ایغوری دیده می شود. پشت ذیل سند نیز شش مهر کوچک ایغوری به شکل های مربع، بیضی و مستطیل در کنار هم زده شده است. آنچه از مجموع مهرها به زبان و خط عربی است، حاشیه و وسط دو مهر قرمز روی سند است که چنین خوانده می شود:

حاشیه مهر قرمز بالا: لا اله الا الله محمد رسول الله / صلى الله عليه خیر الناس بعد رسول / ابوبکر و عمر و عثمان و / اعلی ارضی / الله عنهم اجمعین
وسط مهر قرمز پایین: لا اله الا الله، محمد رسول الله، ابوبکر و عمر و عثمان و علی.

با توجه به تاریخ و وجود مهرهای قرمز روی سند و به ویژه دو مهر شناخته شده امیر چوپان، (مهر قرمز و سیاه پایین سند) می توان گفت که این سند تحت نام سلطان ابوسعید (حک، ۷۳۶-۷۱۷ ق.) و با نام امیرالامرای او چوپان و فرزندش تالش، که در این زمان امیر فارس بود، صادر شده است. مهر قرمز بالا نیز آل تمغالی امیر تالش است.

پی نوشت:

۱. حبیبی علی، حاج میرزا حسن، فارسنامه ناصری، به تصحیح دکتر منصور سنگار نسایی، تهران، امیر کبیر، ۱۳۶۷، ص ۱۳۴۵ و ۱۳۵۷.

